

Loomemajandus maailmas ja Eestis: dilemmad ja võimalused*

Külliki Tafel-Viia

Andres Viia, Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi teadur

Erik Terk, Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi direktor

Silja Lassur, Estonian Business School'i doktorant, Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi projektijuht

Loomemajanduse arendamine tähendab sektoriülese poliitika kujundamist. Selleks tuleb loomemajanduspoliitika (paremini) siduda ettevõtlus-, innovatsiooni-, turismi- jt poliitikatega, eelduseks on koostöö ja paindlikkus.

Mõiste loomemajandus, millega tähistatakse kultuuri ja majanduse kattuvusala ja milles ühenduvad mõlema valdkonna tunnusjooned, on rahvusvahelises kasutuses juba enam kui kümmekond aastat. Mõiste esilekerkimist on ajendanud mitmed kultuurilised, aga ka sotsiaal-majanduslikud nihked (vt Kast 1). Mõiste teket seostatakse kõige enam 1997. aastal Suurbritannia leiboristliku valitsuse algatusel toimunud loomemajanduse töörühma kokkukutsumisega ja loomevaldkondade kaardistusuuuringuga (Hartley *et al* 2013, 58–59, 79). Selles kaardistusuuuringus kasutati esimest korda terminit 'loomemajandus', mida määratleti kui majandussektorit, mis põhineb individuaalsel loovusel, oskustel ja andel ning mis on võimeline looma heaolu ja töökohti intellektuaalse omandi loomise ja kasutamise kaudu (Creative Industries ... 1998). Defineeriti 13 loomemajanduse valdkonda: reklaam, arhitektuur, kunst ja antiik, arvutimängud ja meelelahutustarkvara, käsitöö, disain, moedisain, film ja video, muusika, etenduskunstid, kirjastamine, tarkvaraarendus, televisioon ja raadio.

Austraalias tuli analoogiline termin kasutusse juba 1990. aastate algul, sellega tähistati kommertslike kultuuriliste tegevuste ja tärkava uue meedia valdkonna tihedat seostumist tehnoloogia arengu tulemusena (Foord 2008, 94). USA-s on aastast 1990 üritatud mõõta intellektuaalomandil põhinevate sektorite (*copyright industries*) majanduslikku ulatust. Need on sektorid, kus luuakse intellektuaalomandile toetuvaid kaubeldavaid majanduslikke (varalisi) õigusi ja nende majanduslike õiguste kasutamisest saadavat sissetulekut (WIPO 2013; Siwek 2013). Põhjamaades kasutatakse elamusmajanduse terminit (*experience economy*) (Power 2009). Ehkki see haarab peale brittide käsitles toodud valdkondade ka näiteks turismiteenuseid ja gurmeekokakunsti, on suur osa käsitletavaid valdkondi siiski samad.

Loomemajanduse termini ja end loomemajanduspoliitikatena määratlevate poliitikate ülikiirest rahvusvahelisest levikust hoolimata ei saa väita, et diskussioonid, eriti teoreetikute hulgas, oleksid loomemajanduse mõiste ja sisu ümber vähenenud. Vaidlused loomemajanduse kategooria piiride määramisel on nii tehnilist laadi kui ka kontseptuaalsed. Jaotame need diskussioonid tinglikult vaidlusteks loomemajanduse kategooria välimiste ja sisemiste piiride üle.

Kast 1. Olulised nihked kultuuris ja majanduses, mis on ajendanud loomemajanduse kategooria tekkimist ja tähelepanu keskpunkti kerkimist, on järgmised.

- Käsitlus kultuurist ja selle funktsioonidest on muutunud mitmekesisemaks ja vähemelitaarseks. Varasem arusaam, et kultuuri on võimalik jaotada selgelt kõrgkultuuriks ja massikultuuriks ning riigi roll peaks piirduma valdavalt kõrgkultuuri doteerimisega, on muutunud (Hartley *et al* 2013).
- Digitaliseerimise ja IKT valdkonna arenguga seoses võib täheldada muutusi kultuurivaldkondades nii produkti tootmise kui ka tarbijaga seotud aspektist (Westerlund, Kaivo-oja 2012; Garnham 2005; Hesmondhalgh 2007). Esimesel juhul on muutunud paljude loomevaldkondade tööprotsessid ja vahendid, teisel juhul on digitaliseerimine loonud (mõnedele) loomemajanduse harudele varasemast paremad võimalused oma produkte kommertsialiseerida ja suurematele (rahvusvahelistele) turgudele jõuda.
- Loovuse suurem väärtustamine ühiskonnas: loovust tähtsustatakse järjest rohkem kui olulist eri valdkondade sisendressurssi, nii laiemas – uute olemise, mõtlemise ja koostoime viiside levik (Potts 2011, 2) – kui ka kitsamas mõttes, näiteks disain tööstuse ja kunstiteraapia meditsiini jaoks.
- Mitmed majanduses, sealhulgas tarbimises, toimunud muutused aitavad kaasa kultuuri ja loomega seotud tegurite tähtsuse tõusule. Elatusaseme tõusuga on nn heaoluühiskondades muutunud üha olulisemaks selliste toodete tarbimine, mis demonstreerivad inimese eripära ja kuuluvust ning võimaldavad isiklikku eneseteostust – selle eest ollakse nõus maksma (Jensen 1999; Morgensen 2006). Majanduse muutumine valdavalt teenusemajanduseks (mitte ainult nn puhaste teenusesektorite osatähtsuse, vaid eriti teenuste osa suurenemine tööstussektoris) suurendab vajadust interdistsiplinaarsete ja komplekssete oskustega tööjõu järele (Kuosa, Westerlund 2012). Majanduse dünaamilisuse suurenemine nõuab paindlikku ja loovat lähenemist ehk „kastist välja” mõtlemist – integratsioonis loomevaldkondadega nähakse teed selle saavutamiseks.
- Meedia ja disainiga seotud tegevusalade esilekerkimine ja jõuline ekspansioon. Just nendega seoses teadvustus äriühingondades loomevaldkondade suur potentsiaal majandusliku efekti saavutamisel (Kuosa, Koskinen 2012; Participative ... 2007; The economy ... 2006).

- Mitme majandusvaldkonna puhul võib täheldada uusi koostöömustreid nagu tootja ja tarbija sulandumine (*producer + consumer = prosumer*) ja kaastootmine (*co-producer, co-designer*), kus tarbija, lõppkasutaja, osaleb produkti tootmises/loomises. Sarnased protsessid toimuvad ka kultuurivaldkondades, kus loomingulise teenuse pakkuja ja tarbija loovad koos produkti (nt osalusteater) (Toffler, Toffler 2006). See loob ettevõtlusele hea aluse õppida kultuurivaldkondade praktikatest.
- Tähtsat rolli loomemajanduse arusaamade kujundamisel ja selle valdkonna tähtsustumisel on mänginud viimaste aastakümnete linnade arendamise praktika, eriti vanade tööstuslinnade ümberkujundamine (Fleming *et al* 2006; Rutten 2006; Evans 2009). Just avaliku ruumi kujundamisel ja vanade linnaruumiosade regenereerimisel on tulemusrikkalt kasutatud kultuuri- ja loomevaldkondade võimalusi. On loodud mitmekülgseid ja multifunktsionaalseid kooslusi nagu kultuuritehased ja loomelinnakud. Viimased pakuvad häid võimalusi loomealade omavaheliseks integratsiooniks ja sünteesiks, vähemalt potentsiaalis ka integratsiooniks teiste valdkondadega.

Välimised ja sisemised piirid

Nn välimise piiri määramise probleem tekib sellest, et loovus on põhimõtteliselt keske tähtsusega komponent kunstis ja kultuuris, kuid need ei ole ainsad valdkonnad, mis loovusele pretendeerivad. Loovusel on keskne koht ka teadus- ja kõrgtehnoloogia valdkonnas ning innovaatiliste ärimudelite väljatöötamisel ja rakendamisel, mis kõik on majanduslikus mõttes üliolulised tegevused. Loomemajanduspoliitika dokumentides neid teemasid harilikult ei käsitleta. Seda ei saa väita mitme teoreetilise käsitluse kohta, millest üks tuntuimatest on Richard Florida loovklassi käsitlus (vt kast 1).

Florida (2002, 68, 69), jagab loovklassi kaheks ja paigutab loovklassi tuumikusse (*Super-Creative Core*) teadlased, insenerid, ülikoolide professorid, kirjanikud, kunstnikud, meelelahutustöötajad, näitlejad, disainerid ja arhitektid, samuti uurijad ja analüütikud. Loovklassi teise osa moodustavad loovad professionaalid (*creative professionals*), kes töötavad teadmispõhistes majandusharudes (Florida 2002, 69). John Howkins (2002) hõlmab loovmajanduse (kasutab terminit *creative economy*) alla kõik nn loovate kaupadega toimuvad tehingud ning lisab valdkondade nimistusse kogu teadus- ja arendustegevuse. Loomemajanduse valdkondade nimistutes käsitletakse seni loomemajandusharudena enamasti neid valdkondi ja tegevusi, mis seostuvad sümbolite loomise ja identiteedi kujundamisega. Samal ajal on just Florida tööd tõstatanud küsimuse eri laadi loomevaldkondade integratsiooni vajalikkusest.

Teine jätkuv vaidlusteema, nimetame selle sisemiste piiride teemaks, on küsimus, kuhu tõmmata piir kultuuriloomel – loometegevuse – ja loomemajanduse kui kultuuriloomel tulemuse majandusliku realiseerimise või selleks tegevuseks majanduslike tingimuste loomise vahel. Kas loomemajandus peaks hõlmama mõlemat või tuleks pigem valida eristamise suund. Piiri tõmbamine on osutunud keeruliseks ülesandeks. Näiteks tundub lihtne eristada kirjandust ja kirjastustegevust või kujutavat kunsti ja kunstikaubandust põhimõttel, et kirjanik või maalikunstnik ei pruugi loomeprotsessis mõelda oma tulevase raamatu või maali ostjale ja äriedule (kas ta seda teeb või ei tee, sõltub loovisiku väärtustest ja arusaamadest), küll peab seda tegema aga kirjastaja või galerist. Kuid ka siin tõusetuvad küsimused erijuhtudest, nagu näiteks kultuuriajakirjanduse kirjastamine, millel on ka laiem ühiskondlik ja rahvavalgustuslik taotlus ning mis ainult ärilistele alustele tuginedes tõenäoliselt ei toimiks. Ka filmivaldkonna puhul võib edukusest rääkida nii filmi kommertsedu võtmes – menokus masspubliku seas – kui ka filmifestivalidel saadud (rahvusvahelise) tunnustuse kaudu. Arhitekti ja disaineri puhul on tarbija vajaduste ja soovide, see tähendab turu nõudmistega arvestamine vältimatu.

Piiride tõmbamiseks on loomevaldkondi püütud jagada ka rühmadeks. Tuntuim on David Throsby (2008) kontserniliste ringide mudel, milles eristatakse loovaid tuumikvaldkondi (nt kirjandus, muusika, kaunid kunstid), teisi tuumik kultuurivaldkondi (nt film, galeriid), laiemaid kultuurivaldkondi (pärand, televisioon ja raadio) ning seotud sektoreid (reklaam, arhitektuur, disain). Liigitusi on teisigi, üldjuhul põhinevad nad kõik loogikal, et eristada nn tuumik- ja teisi valdkondi. Erinevate jaotuste olemasolu näitab, et piir on hajus. Teatud ulatuses sõltub see valdkonnast, aga ka tegevuse tüübist (nišiturule suunatud kunstiväärtuslik film *versus* masstarbijale suunatud meelelahutuslik film) ja tegevuse organiseerituse vormist (loovindiviid *versus* loomeettevõtte).

Kunagi ennustasid Frankfurdi koolkonna filosoofid, et kapitalismi tingimustes kultuuriloomel produktid standardiseeruvad ja nende loomine muutub sarnaseks tööstusliku tootmisega (Adorno 2001). Praegu võib väita, et täiel määral see must prognoos ei ole täitunud.

Lähtekohtade paljus

Loomemajanduse mõiste tuli käibesse poliitikakujundamise tasandil ning alles seejärel aktualiseerus uurimisvaldkonnana akadeemilistes ringkondades (Flew 2013, 1). Sellest ka põhjused, miks ühist arusaama loomemajandusest on raske kujundada. Kultuuri ja majanduse kokkupuutepunktide käsitletud on laiali mitmetes teadusvaldkondades – majandusteadustes, sotsioloogias, linna ja ruumi regeneerimisteooriates, kultuuriteooriates – ning mõtestamise kontekstid äärmiselt erinevad ka teadusvaldkonna sees. Loomemajandus ei ole otse ühegi teadussuuna pärusmaa (Hartley *et al* 2013) ja seetõttu pole loomemajandust akadeemilise diskussiooni tasandil (veel) läbi suudetud vaielda.

Näiteks tegeleb kultuuriökonomika (*cultural economics*) – kunstivaldkondade majandusteadus – sellega, kuidas kultuuritegevust ja -institutsioone majandada (Throsby 1994, 1–2); seda ei saa samastada loomemajandusega, mille puhul

peetakse silmas mitte lihtsalt kultuuriloomet, vaid sellega seotud tulu teenimisele suunatud tegevust. Neoklassikalisel majandusteoorial põhinedes on kultuuriökonomika alustalaks eeldus, et majandussüsteemide nõudlus ja pakkumine on tasakaalus. Kultuurituru puhul on sageli turutõrkeid – nõudlus on väiksem kui pakkumine, mille lahendust nähakse avaliku sektori sekkumise kaudu. Austraalia loomemajanduse uurijad (Jason Potts, John Hartley jt) leiavad, et loomemajandusele iseloomulike kaasmõjude ja võimendusefektide tõttu sobib käsitlemiseks mitte nn peavoolumajandusteadus (neoklassikaline majandusteooria), vaid pigem uus arenev majandusteaduse haru nagu evolutsiooniökonomika (Potts 2011). Sellest lähtudes käsitletakse loomemajandussektorit majandusprotsesside muutumise kontekstis, nähes nendel olulist rolli struktuursete muutuste ja innovatsiooni toetajana, kohandajana, aga ka muutuste ellukutsujuna (nt uute ärimudelite teke). Avaliku sektori sekkumise asemel loodavad selle suuna esindajad turupõhiste lahendustele, tõmmates paralleeli näiteks meediafirmade ja riskikapitali vahel, nähes neil sarnast turu „korrastaja”, koordineerija ja vahendaja rolli.

Tuues majandusteooriate kõrvale näiteks linna ja ruumi regenereerimisteooriate käsitleused, üritavad nende lähenemiste eestkõnelejad integreerida ja mõtestada kultuurivaldkonna ja ruumi arengu protsesside läbipõimumist ja vastastikust võimendust. Briti urbanist Charles Landry arendas välja loova linna kontseptsiooni (Landry, Bianchini 1995), et pakkuda linnadele uut tüüpi planeerimisparadigmat. Ta hõlmas loova linna kontseptsiooniga uut tüüpi majanduse arendamise, loovuse ergutamise kõikidel elualadel, linna infrastruktuuri arendamise ning esteetilist, meelelahutust pakkuvate ja loovust ergutavate keskkondade loomise, kokkuvõttes kõigi linnaelu valdkondade arendamise.

Richard Florida tegeleb samuti linna arenguga, tähtsustades selles loovate indiviidide, nn loovklassi rolli (Florida 2002, 225–227). Ta keskendub küsimusele, miks loovklassi esindajad kalduvad koonduma teatud paikadesse ning kas ja millisel määral suudavad erinevad kohad – linnad – meelitada ligi uue majanduse esindajaid, kelleks ta peab loovklassi, millest kokkuvõttes sõltub linna konkurentsivõimelisus. Viimase väite tõestuseks tehtud empiirilised uuringud on kinnitust leidnud mitmete USA linnade uuringutes (Florida 2002, 2004), Euroopa kontekstis on loovklassi koondumise ja majandusliku konkurentsivõime vahelist seost suudetud vähem tuvastada (Cooke 2007; Martin-Brelot *et al* 2010; Hansen 2014; Andersen *et al* 2014).

Loomemajanduspoliitika kujunemise verstapostid

Loomemajanduse arendamise strateegilistest ilmingutest ehk loomemajanduspoliitikast võib rääkida ajast, kui poliitikates saab tuvastada märke loovuse ja kultuuri tähtsustamisest instrumentaalses võtmes – kultuuri võimalikust majanduslikust tähtsusest, kultuuri olulisusest (linna)keskkondade arendamisel, ühiskonna sidususe suurendamisel. Enam kui paarikümneaastase perioodi jooksul on loomemajanduse toetuspoliitikate dünaamikas võimalik täheldada nelja olulist arengunihet:

a) loomemajanduspoliitika kujunemise esimesi märke oli see, kui loovuse lätteks hakati traditsiooniliselt avaliku sektori toetatavate kultuurivaldkondade kõrval pidama ka kommertslikel alustel toimivaid kultuuritegevusi ning leiti, et need peaksid olema (kultuuri)poliitika objektiks (Hartley *et al* 2013, 70). Muutuse alged ulatuvad 1940. aastatesse, kui Frankfurdi koolkonna esindajad Max Horkheimer ja Theodor W. Adorno rääkisid kultuuri kommertsialiseerumise ja kaubastumise ohtlikest tagajärjedest (Hesmondhalgh 2007, 16);

b) teine oluline verstapost on nn kultuuri juhitud (*culture-led*) linnade ja regioonide uuenemise poliitikate esilekerkimine kohalikul tasandil 1980. aastatel. Selle tingis vajadus võtta midagi ette linnast väljakolinud tööstuse tagajärjel tekkinud sotsiaalselt ja majanduslikult allakäinud ruumiga. Nende linnakeskkondade ümberkujundamise ja tänapäevastamise võtmerolli hakati nägema kultuuril ja loovusel (Sasaki 2013, 136). Sellesuunalised levinud strateegilised tegevused on kultuurikvartalite ja -klastrite arendamine, mida võib täheldada paljudes Euroopa linnades, ning kultuuripärandi rakendamine kultuuriturismi edendamise teenistusse (Pratt 2010);

c) otsesõnu loomemajanduspoliitikast võib rääkida siis, kui - loomevaldkondade arendamisel hakati selge sõnaga rääkima majanduslikest eesmärkidest: panustada riiklikku koguprodukti, tööhõivesse, eksporti jms. Seda suundumust on nimetatud ka kultuuripoliitikaks 2.0 (Sacco 2011), millega kaasnes (kultuuri)poliitikadokumentides kultuuri tuumikvaldkondade (*core arts*) ja loovtööstuste (*creative industries*) eristamine (Throsby 2010). Aja jooksul on kahese jaotuse (tuumik *versus* teised) asemel liigutud järjest diversifitseerituma jaotuse suunas. Kuna traditsiooniliste kultuurivaldkondade kõrval hakati hõlmama teisi sektoreid (nagu videomängud, moetööstus) ja paljusid ärilistel alustel toimivaid valdkondi, tekkis vajadus uue poliitika – loomemajanduspoliitika – järele, mis suudaks neid sektoreid ühendada. Oluline on rõhutada, et tegu on ikkagi sektoripõhise poliitikaga: loomemajanduse kui ühe (väikesemahulise) sektori arendamisega teiste tööstus- ja teenindussektorite kõrval;

d) neljas oluline nihe on laiapõhjalise loomemajanduspoliitika kujunemine. See tähendab, et poliitika lähtekoht on loomemajanduse integraalne ja paljude positiivsete kõrvalmõjudega iseloom (Sacco 2011; Stern, Seifert 2008). Loomemajandussektor ei ole üks sektor teiste kõrval, vaid pigem teiste sektorite arengu soodustaja või isegi vedaja (nt disain kui tööstussektori lisandväärtuse suurendaja).

Loomemajanduspoliitika ei asenda kultuuripoliitikat, ükskõik mis arenguetapi kontekstis me sellest räägime; loomemajanduspoliitika kriitilistes diskussioonides kasutatakse just seda paljudel juhtudel loomemajanduspoliitika kontraargumendina. Loomemajanduspoliitika on tekkinud ja kujunenud kultuuripoliitika kõrvale, et seda täiendada ja mitmete teiste poliitikatega ühendada. Kuigi kultuuri- ja loomemajanduspoliitika võivad kattuda, ei saa rääkida ühe asendumisest teisega. Kui see juhtuks, lõikaks loomemajanduspoliitika läbi oma juured.

Nõuded loomemajanduse arendamise valitsemislikele valikutele

Loomemajanduse strateegilisel arendamisel (viimase aja rahvusvahelise praktika arenguid loomemajanduse arendamisel vaata lähemalt kastist 2) on riigid ja linnad sattunud silmitsi mitmete probleemidega. Traditsioonilised (kultuuripoliitikale sobivad) valitsemisstruktuurid ei kipu sobima loomemajandussektori toetamiseks (Lange 2009; Balducci 2004; Kunzmann 2004) ning loomemajanduse arendamine eeldab muutusi poliitikakujundamises ja valitsemises tervikuna. Ajendeid, mis uusi nõudmisi valitsemisele esitavad, on mitmeid.

1. Loomemajandussektori iseärasused

Sageli tuuakse esile loomemajandussektori toimimise teatavaid iseärasusi (Balducci 2004; Kunzmann 2004; Lange 2009). Loomemajandussektor hõlmab eri tasandil eri tegevusloogikaga tegutsejaid: avalikku teenust pakkuvaid organisatsioone (nt raamatukogu) ja puhtalt ärialustel toimivaid ettevõtteid (nt reklaamifirma), ka nende kombinatsioone (nt teater); tegutsejad on nii inividid (loovisikud, kunstnikud), organisatsioonid (nt loomeettevõtted) kui ka võrgustikud (nt loovklastrid). Sageli viidatakse loomeettevõtete erisustele. Loomeettevõtete eripärade all peetakse silmas nende toote/teenuse põhinemist unikaalsusel, produkti sümbolilist väärtust, ettevõtte sotsiaalsete eesmärkide tähtsust (majanduslike eesmärkide kõrval) (Malem 2008; Curran, Blackburn 1994; Gray 1998), võrgustikupõhiseid organisatsioonilisi praktikaid (Neff, Stark 2003; Barabasi 2002), aga ka kasvustrateegiate mitmekesisust (Grabher 2004; Bilton 2006; Tafel-Viia *et al* 2011a). Tuleb rõhutada, et loomeettevõtete eripära sõltub paljuski võrdlusbaasist. Loomeettevõtted on valdavalt mikro- ja väikeettevõtted, seetõttu erinevad need suuresti keskmistest ja suurettevõtetest; produkti sümbolilise väärtuse tähtsus teeb loomeettevõtted erinevaks teiste sektorite mikro- ja väikeettevõtetest. Innovaatilisuse poolest on nad teatud osas sarnased tehnoloogiapõhiste ettevõtetega, kuigi viimaste riskitegurid ja elutsükkel on erinevad. Tehnoloogiaettevõtte riskiaste võib olla loomeettevõtte omast uurimus- ja arendustööde pikkusest tulenevalt suurem, kuid nende turg on üldjuhul vähem subjektiivne ning tulemus tavaliselt tiražeeritav, sealhulgas rahvusvaheliselt. Seetõttu on investoritel suurem huvi paigutada raha kõrge riskiga tehnoloogiaprojektidesse kui investeerida loomeettevõtetesse (Tafel-Viia *et al* 2011a).

2. Põimumine teiste poliitikavaldkondadega

Teine põhjus on loomemajanduspoliitika eesmärkide spektri paljus ja põimumine teiste (poliitika)valdkondadega. Varasemaid uuringuid ning riikide ja linnade loomemajanduspoliitika praktikaid üldistades võime eristatada nelja põhilist loomemajanduspoliitikale seavat eesmärki (Tafel-Viia *et al* 2013). Esimene seostub majandusliku uuenemisega: loomemajandust nähakse ühe (tuleviku)majanduse kasvualana (Garnham 2005) ja innovatsiooni ergutajana (Foord 2008), olles seeläbi tihedalt seotud (muu) majandus- ja ettevõtluspoliitika eesmärkidega. Teine seob loomemajanduse arendamise (linna)ruumi arendamisega: loomemajanduspoliitika eesmärk on allakäinud ruumi elavdamine ja atraktiivsuse suurendamine ruumile täiendavate või uute funktsioonide

andmise kaudu (Power, Jansson 2006). Kolmas on sotsiaalne uuenemine loomemajanduse arendamise kaudu, mis seisneb kultuurilise mitmekesisuse ja kultuurivaldkondade ülese koostöö ergutamises (Florida 2002; Evans 2005; Rutten 2006; Baycan-Levent 2010), sageli eeldusega, et sidusam kogukond on konkurentsivõimelisema majanduse eeldus (Landry 2000). Neljas eesmärk on seotud rahvusvahelistumisega. See võib seonduda nii turismi- ja kohaturunduse strateegiatega (Bilbao linna ümberkujundamine Guggenheimi muuseumi arendamise teel on tuntumaid selle suuna näiteid) kui ka loomevaldkondade ekspordivõimekuse kasvatamisega (Power, Jansson 2006).

Eesmärkide mitmekesisus annab poliitikakujundajatele hulgaliselt valikuid, aga tähendab ka loomemajanduspoliitika teatavat hägusust. Seotus teiste traditsiooniliste poliitikate nagu turismi- või ettevõtluspoliitika eesmärkidega tekitab küsimuse, kust maalt ei räägita enam turismi- ja ettevõtluspoliitikast, vaid loomemajanduspoliitikast ning kuhu tõmmata piir. Poliitikavaldkondade põimumine tõstatab omakorda küsimuse, kas eraldiseisev loomemajanduspoliitika on vajalik või pigem on oluline teiste poliitikate uuendamine, et need kannaksid ja arvestaksid loomevaldkondade eesmärke. Kui esimese valiku kitsaskoht on uue „silotornitüüpi” ehk eraldiseisva poliitika tekitamine, siis teise valiku oht on kahtlemata loomemajanduslike eesmärkide teistes poliitikates lahustumine.

3. Institutsionaalsete lahendite leidmise keerukus

Kolmas põhjus on sobivate institutsionaalsete lahendite leidmise keerukus loomemajanduspoliitika integraalsusest, sektoriülesest iseloomust tulenevalt. Riikide ja linnade praktikas on nii sektoripõhiseid kui ka -üleseid lähenemisi. Brittide „ülemvõimust” loomemajanduse arendamisel ja mitmetest loomemajanduse teoreetilistest käsitlustest (Howkins 2002) tulenevalt on loomemajanduse arendamisel olnud domineeriv sektoripõhine lähenemine (Flew, Cunningham 2010). Kuid valdkondade põimumisest võib rääkida ka sektoripõhise lähenemise puhul, sest loomemajandus iseenesest tähistab kultuuri ja majanduse kattuvusala, rääkimata tänapäevastest lähenemistest, mis rõhutavad veelgi enam loomemajandussektori esindajate võrgustumist, tihedat seotust teiste valdkondadega ning kultuuri ja loovuse kõikehõlmavat, valdkondadeülest iseloomu (Hearn *et al* 2007; Evans 2009; Trip, Romein 2010). Poliitikakujundamise seisukohalt tähendab see, et loomemajanduse arendamine on sektoriülese iseloomuga, mistõttu ei saa loomemajanduspoliitikale seada kitsaid valdkonnapõhiseid eesmärke. Kuigi sektoriülene poliitika ei ole iseenesest midagi uut, võib öelda, et loomemajanduse kontekstis on sektoriülesusega hakkamasaamiseks sobivate institutsionaalsete lahenduste leidmine keerukam. Loomemajanduse arendamine tähendab majanduse ja kultuuri seoste (ümber)defineerimist ja kokkupuutepunktide tekitamist eri tüüpi tegevussfääride vahel (Engeström 1987; Tuomi-Gröhn *et al* 2003), mis poliitikatasandil on traditsiooniliselt asunud vastaspoolustel ja olnud vastandlike eesmärkidega institutsioonide hallata: kaunite kunstide subsideerimine *versus* majandusliku tasuvuse saavutamine. Sõltuvalt loomemajanduse arendamise rõhuasetustest, kas (linna)keskkonna atraktiivsuse suurendamine või loomemajanduse arendamine majanduse uuenemise vedajana, võivad need olla realiseeritavad nii kohaliku, regionaalse kui ka riigi tasandi poliitikana. Seega tähendavad loomemajanduse

arendamiseks sobivad institutsionaalsed valikud eri valitsemise tasandeid integreerivaid lahendusi.

Kokkuvõttes on loomemajanduspoliitika puhul oluline arvestada kaht momenti. Esiteks funktsioneerib loomemajanduspoliitika tihedas seoses teiste poliitikatega, osalt ka teiste poliitikate kujundatavas ruumis. Valitsemise seisukohalt on oluline, kuidas lahendada poliitikatevahelise seotuse küsimus. Peale kultuuripoliitika tuleb nimetada veel näiteks hariduspoliitikat, regionaalpoliitikat, majanduspoliitika raamidesse jäävaid tööstuspoliitikat (*industrial policy*), innovatsioonipoliitikat, turismipoliitikat, ekspordi toetamise poliitikat jms. Loomemajanduspoliitikat on keeruline arendada jäigalt sektoripõhiste valitsemisstruktuuride toel. Seega eeldaks loomemajanduspoliitika arendamine ja rakendamine erinevatele valitsemise struktuuridele seatud vastutusalade piiride hägustamist ja organisatsioonilist läbipõimumist (Jessop 1995; Rhodes 1996), ametkondade tihedat koostööd ja sektoriüleste poliitikate väljatöötamist (O'Connor 2009; Potts, Cunningham 2008; Throsby 2008), vahendavate ja eri struktuure ühendavate institutsioonide rolli suurenemist (Costa *et al* 2009) ning võrgustikupõhist valitsemiskorraldust (Lange 2008; Kalandides 2007). Riikide ja linnade loomemajanduse praktikad näitavad, et loomemajanduse arendamine on kaasa toonud mitmeid valitsemise praktikate muutusi, nagu näiteks uute – detsentraliseeritud ja võrgustikupõhise – valitsemisvormide loomise; koostöö tugevdamise valitsussektori üksuste vahel; kolmanda ja erasektori esindajate ning kodanike suurema kaasamise poliitikakujundamisse (Rhodes 1996; Mulcahy 2006; Costa *et al* 2008).

Teine valitsemise seisukohalt oluline moment on arvestamine loomemajandusele omase tendentsiga kontsentreeruda piirkondlikult, eriti suurematesse linnadesse (kultuurikvartalid, boheemlaslinnaosad jms). Tugeva seotuse tõttu lokaalse ruumiga on loomemajanduspoliitika ühel ajal nii riigi kui ka kohalike võimuorganite tähelepanu areaalis. Valitsemislike väljakutsete seisukohalt on seega põhiküsimus vastutusalade jaotamine kohaliku (regionaalse) ja riigi tasandi vahel, rõhuasetusega sellel, kuidas riigi ja linna tasandilt kujundatavad toetuspoliitikad haakuvad ja üksteist toetavad.

Eesti loomemajanduslike näitajate vaatevinklist

Eestis on loomemajanduse termin kasutusel kümme aastat. Poliitilisse diskursusesse tuli see 2004. aastal kokkuleppeliselt *creative industries* tõlkena. Riigi tasandil lähtutakse Eesti loomemajandussektori määratlemisel Suurbritannia lähenemisest. Selle kohaselt on loomemajandus majandussektor, mis põhineb individuaalsel ja kollektiivsel loovusel, oskustel ja andel ning mis on võimeline looma heaolu ja töökohti intellektuaalse omandi loomise ja kasutamise kaudu (Eesti ... 2013). Eestis arvatakse loomemajanduse hulka 13 valdkonda (tabel 1).

Loomemajandussektori majandusnäitajaid hakati hindama aastast 2005, teiste majandussektoritega võrreldes küllalt hilja. Eesti loomemajandusvaldkondade majandusnäitajaid on kaardistanud Eesti Konjunktuuriinstituut kolm korda (2005, 2009, 2013) (tabel 2).

Nendel aastatel on loomemajanduse osakaal majanduse kogutoodangust samana püsinud, ligikaudu kolme protsendi juures SKT-st (Eesti ... 2013), mis on võrreldav sellise majandussektoriga nagu finantsvahendus (3,4%; 2012), aga suurem kui majutus- ja toitlustussektor (1,7%; 2012) või mäetööstuse sektor (1,3%; 2012 statistikaameti andmed). Aastate jooksul on loomemajandussektoris suurenenud töötajate ja ettevõtete arv. Toodud arvud sisaldavad ainult loomemajanduse primaarset majanduslikku mõju – loomemajandussektori ettevõtete ning töötajate arvu ja käibe suurust. Arvestades, et loomemajandussektori panus väljendub suurel määral otseste ja kaudsete sotsiaal-majanduslike kõrvalmõjude kaudu, nagu teiste sektori toodete ja teenuste lisandväärtuse suurendamine, innovatsiooni hoogustamine teistes sektorites jpm (Tafel-Viia *et al* 2011b), võib eeldada, et loomemajanduse osakaal Eesti majanduses võib olla suurem, kui näitavad primaarsete majanduslike näitajate kaardistused.

Tabel 1. Loomemajanduse valdkonnad

Valdkond	Allvaldkond
Arhitektuur	arhitektuur sisearhitektuur maastikuarhitektuur
Film ja video	kinofilmide ja videote tootjad telesaadete tootjad kinofilmide, videote ja telesaadete järeltootmisega tegelejad kinofilmide, videote ja telesaadete levitajad ning telejaamadele kinofilmide ja videote linastajad
Ringhääling	raadioringhääling teleringhääling
Disain	tööstus- ja tootedisain graafiline disain
Etenduskunstid	teater tants festivalid
Kirjastamine	raamatute, brošüüride, kataloogide kirjastamine

	õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastamine
	ajalehtede, ajakirjade jm perioodika kirjastamine
	kaartide, piltide, kalendrite, reklaammaterjalide jm kirjastamine
Käsitöö	
Muuseumid	
Raamatukogud	
Kunst	kujutav kunst
	tarbekunst
Meelelahutus-tarkvara	mobiili-, <i>online</i> -, arvuti- ja konsoolimängud
	meelelahutuskeskkonnad
Muusika	autorid ja interpreedid
	tootmine (kirjastamine, fonogrammitootmine, stuudiod)
	agentuurid ja kontserdikorraldajad
	festivalid
Reklaam	

ALLIKAS: Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus, 2013.

Tabel 2. Loomemajanduse näitajate* dünaamika

	2003	2007	2011
Ettevõtete ja organisatsioonide arv	2 307	4 921	7 066
% ettevõtetest	6,3	9,4	11,4
Töötajate arv	19 891	27 951	29 200
% hõivatutest	3,4	4,3	4,8
% SKT-st	2,8	2,9	2,7

Märkus: * Näitajate arvestamisel on haaratud professionaalne tegevus, mis annab põhisissetuleku, välja on jäetud harrastustegevus.

ALLIKAD: Eesti loomemajanduse kaardistus ja analüüs 2005; Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus 2009 ja 2013.

Eesti loomemajandussektori maht teiste riikidega võrreldes

Euroopa Komisjoni andmetel (vt

<http://ec.europa.eu/dgs/connect/en/content/creative-industries-promoting-innovation>) on Euroopa Liidu keskmine loomemajanduse osakaal SKT-st 3,3 protsenti, seega on Eesti oma ligikaudu 3 protsendiga SKT-st Euroopa Liidu keskmisel tasemel. Euroopa suurriikidega (tabel 3) võrreldes ei ole Eesti positsioon halb. Arvestada tuleb, et Suurbritannia on Euroopa juhtivaimaid loomemajandust arendavaid riike ning teistel riikidel on märkimisväärselt suurem koduturg, mis toetab loomemajandussektori arengut. Lisaks tuleb silmas pidada, et loomemajandussektori suurust mõjutab kahtlemata see, milliseid sektoreid selle alla loetakse ning riikide ja linnade vahel on suured erinevused. Mitmetes riikides arvatakse loomemajandussektori hulka kogu IT-sektor (Suurbritannias), aga ka turism ja toit (restoranid, kohvikud). Kui ka Eestis oleksid need sisse arvatud, räägiksime palju suuremahulisemast sektorist.

Eesti loomemajandussektori potentsiaali uuriti laiemas võtmes lähemalt Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi ja Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituudi uuringus „Eesti loomemajanduse potentsiaal ja arenguks vajalikud riiklikud toetusmeetmed” (2009). Hinnati kõiki loomemajanduse allvaldkondi majanduslikust, hariduslikust, keskkondlikust, sotsiaalsest, rahvusvahelistumise ja innovaativsuse mõõtmest lähtudes. Uuringu tulemus oli, et allvaldkondade potentsiaal on mõõtmegi erinev ning ka kõrge potentsiaal tuleb esile eri tüüpi potentsiaalide hindamise kaudu. Võttes aluseks näiteks mastaabi (tegijate, tegevuste, harrastajate hulk) ja rahvusvahelisuse, eristub muusika valdkond. Kui siia lisada kolmas mõõde – võime kaasata palju loomevaldkondi –, saab lisada filmivaldkonna (filmi mastaapsus tulebki teiste valdkondade kaasamise kaudu). Kui võtta aluseks võimenduse pakkumine teistele, loomemajanduse hulka mittekuuluvatele majandussektoritele, võib välja tuua disaini ja ka pärandi valdkonnad. Kui disain annab lisandväärtust tööstus- ja teenindusettevõtetele, siis pärand (käsitöö ja muuseumid) annab olulise sisendi turismisektorile. Võttes aluseks atraktiivse töö- ja elukeskkonna loomise võimekuse – muuta elukeskkond atraktiivseks omainimestele ning meelitada ligi talente, turiste, investoreid mujalt –, siis on olulist potentsiaali arhitektuuril ja pärandivaldkonnal. Kahtlemata mängivad olulist rolli mitmekesise ja kvaliteetse avaliku ja eluruumi tekitamise seisukohalt ka kunstid: visuaal-, rakendus- ja esituskunst. Allvaldkondade potentsiaali hindamise tulemused tõid selgelt esile loomemajandussektorite potentsiaali mitmepalgelisuse: peale majandusliku potentsiaali on loomemajanduse valdkondadel suur roll keskkonna atraktiivsemaks muutmisel, sektorite koostöö hoogustamisel jms, mida majanduse primaarsete näitajatega, mille põhjal loomemajandussektori võimekust hinnatakse, mõõta ei saa.

Potentsiaali mitmepalgelisus avaldub ka loomeettevõtete tasandil. Loomeettevõtete eripärasid, sealhulgas kasvueripärasid, uuriti 2011. aastal Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi uuringus Tallinna ja Tartu loomeettevõtete seas. Uuriti mõlema linna loomeinkubaatorites tegutsevaid ettevõtteid ning küsimus oli, kuivõrd ja mille poolest loomeettevõtted teistest ettevõtetest erinevad ning mida see peaks tähendama toetuspoliitika kujundamises.

Tulemused näitavad loomeettevõtete tegevuspraktika ja arengumudelite küllalt suurt mitmekesisust; erinevusi ja ühisjooni leiti nii teiste väikeettevõtetega kui ka alustavate kõrgtehnoloogiaettevõtetega. Arvestataval osal loomeettevõtjatest võis täheldada kasvu- ja laienemistaotlust, kuid mõnevõrra teistsuguses vormis, kui see on iseloomulik nn tavaettevõtetele (vt kast 3).

Tabel 3. Eesti loomemajanduse osakaal tööhõivest ja SKT-st valitud Euroopa riikide võrdluses

	Eesti*	Suur-britannia	Prantsus-maa	Saksa-maa	Itaalia	Hispaania
% hõivatutest	4,3	5,4	3,7	4,1	3,6	3,5
% SKT-st	2,9	6,2	4,9	4,2	3,8	3,6

Märkus: * Eesti puhul on kasutatud 2009. a kaardistuse andmeid, teistel riikidel 2008. a andmed.

ALLIKAD: Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus, 2009; Tera Consultants (2010). Building a Digital Economy: The Importance of Saving Jobs in the EU's Creative Industries. – <http://www.droitechnologie.org/upload/dossier/doc/219-1.pdf>

Kesk- ja Ida-Euroopa eripärad ning Eesti loomemajanduspoliitika kujunemine

Enamiku Kesk- ja Ida-Euroopa riikide, sealhulgas Eesti loomemajanduspoliitika kujunemist on suunanud eelkõige kaks mõjutegurit. Ühelt poolt Suurbritannia jõulised pingutused juurutada neile omast loomemajanduse lähenemist ja poliitikat Kesk- ja Ida-Euroopa riikides (Jürisson 2007; Primorac 2006; Suci 2009). Nende riikide seisukohalt vaadates tähendab see, et loomemajanduspoliitika näol on tegu poliitika ülekandega (*policy transfer*) ja ülalt alla juurutatava poliitikareformiga (Tafel-Viia *et al* 2013; Lassur *et al* 2010). Seega on poliitikaanalüüsi seisukohalt oluline küsimus, millisel määral ja kujul on poliitika ülekanne toimunud ning milliseid omaksvõtu strateegiaid on selleks rakendatud. Teine tegur on rajasõltuvuse (*path-dependency*) määravus loomemajanduspoliitika kujunemisel (Bontje, Musterd 2008). Kuna loomemajanduse toetuspoliitika on küllaltki koha- ja kultuurispetsiifiline ning

tihedalt seotud kohalike kultuuri eripärade ja keskkonna nõudmistega, tõstatub küsimus, kui määrav on konkreetse riigi sotsiaal-majanduslik ja kultuuri kontekst loomemajanduspoliitika valikute tegemisel.

Kesk- ja Ida-Euroopa riikides sattus lääneliku loomemajanduspoliitika juurutamine aega, kui nende turumajandus oli alles arenemas, seetõttu erineb nende riikide sotsiaal-majanduslik kontekst märkimisväärselt pikaajalise turumajanduse kogemusega lääneriikidest ja on tekitanud tõrkeid uue poliitika juurutamisel. Üks konfliktiallikas on traditsioonilise elitaarse kultuuripoliitika ning turule ja tarbijale suunatud loomemajanduse paradigma sobitamine. Kesk- ja Ida-Euroopa riikides käsitleti kultuurisektorile suunatud poliitikat toetuspõhise poliitikana ja kultuurivaldkonda kuluartiklina erinevalt loomemajandusparadigmale omasest lähenemisest, mis nägi kultuuri kasumiteenimise valdkonnana (Primorac 2006). Aja jooksul on arusaamad muutunud, kuid diskussioonid ei ole oma aktuaalsust kaotanud. Teiseks, Kesk- ja Ida-Euroopa riikide puhul aktualiseerus loomemajanduse arendamine ajal, kui neis maades oli tegu alles üleminekumajandustega (või oldi just sellest perioodist väljutud), samal ajal kui lääneriikide majanduses domineerisid postmaterialistlikud väärtused ja uut tüüpi ärimudelid, mis soodustasid loomemajanduse arengut (Tomic-Koludrovic, Petric 2005). Kolmandaks, postsotsialistlikes riikides puudusid sobivad institutsionaalsed struktuurid uue integraalset tüüpi poliitika kujundamiseks. Kesk- ja Ida-Euroopa riikide valitsemisstruktuurid olid loodud selleks, et kultuurisektorit avaliku sektori vahenditest subsideerida, mitte loomeettevõtlust arendada (Jürisson 2007). Neljandaks, Kesk- ja Ida-Euroopa riikide majanduses domineerinud sekundaarsektori (tööstus) märkimisväärne langus postsotsialistlikul perioodil andis neile riikidele ja linnadele küll tugeva tõuke majandusstruktuuri muutmiseks ja keskkonna reorganiseerimiseks, kuid selle realiseerumist on takistanud finantside puudumine (Tafel-Viia *et al* 2013).

Eesti loomemajanduspoliitika kujunemisloo algus ulatub 2000. aastate algusse. Selles protsessis võib eristada nelja suuremat etappi (Lassur *et al* 2010) (tabel 4).

Tabel 4. Eesti loomemajanduspoliitika kujunemise perioodid

Periood	Keskne institutsioon	Olulised sündmused, tegevused
2004–2006	Loomemajanduse kontseptsiooni jõudmine Eesti poliitika diskursusesse	
	Kultuuriministeerium	Briti Nõukogu jõuline initsiatiiv kultuuriministeeriumi suunal. Brittide loomemajanduse definitsiooni kasutuselevõtt, sellesse täiendavalt kollektiivse loovuse klausli lisamine: loomemajandus on majandussektor, mis põhineb individuaalsel ja kollektiivsel

		loovusel, oskustel ja andel ning mis on võimeline looma heaolu ja töökohti intellektuaalse omandi loomise ja kasutamise kaudu. Esimesed uuringud: Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus (2005), Eesti Konjunktuuri Instituut; Loomemajanduse arendamine Eestis – ettepanekud tulevikuks (2005), Eesti Tuleviku-uuringute Instituut.
	Tallinna linn	Tallinna aktiivne seotus Põhjala riikidega erinevate programmide ja projektide kaudu – loomemajanduse levik kohaliku tasandi poliitikasse elamusmajanduse (<i>experience economy</i>) nime all. Loomemajanduse temaatika sissekirjutamine strateegiasse „Tallinn 2025”: elamusmajandus: üks ettevõtluse tulevikusuundi, kultuuri, turismi ja meelelahutusega seotud ettevõtlus.
2006–2007	Loomemajanduse sissekirjutamine EL-i struktuurivahendite strateegiasse	
	Kultuurimisteerium ning majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	Loomemajanduse arendamiseks rahaliste vahendite kaasamine läbi EL-i struktuurivahendite; Ametliku partnerina majandus- ja kommunikatsiooni-ministeeriumi kaasamine struktuurivahendite jaotamise eest vastutava halduspartnerina.
2007–2008	Algatused kohalikul tasandil	
	Kohalikud omavalitsused	Loomemajanduse arendamise sissekirjutamine kohaliku tasandi arengustrateegiatesse, sh Tallinna innovatsiooni strateegia; Tallinna vanalinna arengukava; Tallinna väike-ettevõtluse programm; Tartu kultuuri, spordi ja noorsootöö arengukava aastateks 2008–2013; Viljandi kultuuri arengukava 2008–2015.

	Loomemajandussektori esindajad	Mitme kultuuritehase teke nagu Kultuurikatel ja Telliskivi Loomelinnak Tallinnas, Pärmivabrik Tartus. Esimeste valdkondlike arenduskeskuste, Eesti Disainikeskuse ja Eesti Arhitektuurikeskuse asutamine.
2009–	Otse loomemajanduse arendamisele suunatud poliitikameetmete teke ning kohalike omavalitsuste ja loomemajandussektoris tegutsejate kasvav aktiivsus	
	Kultuuriministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	Riigi tasandi meetmete arendamine: loomemajanduse tugistruktuuride meede; loomemajanduse teadlikkuse programm (ettevõtlus- ja innovatsiooniteadlikkuse programmi osa); loomemajanduskoolitused (teadmiste ja oskuste arenguprogrammi raames). Loov Eesti – loomemajandusalase teadlikkuse tõstmise programmi loomine. Loomemajanduse arendamise jõudmine riigi tasandi arengudokumentidesse, nagu nt konkurentsivõime kava Eesti 2020, disainivaldkonna riiklik tegevusplaan 2012–2013; kultuuripoliitika põhialused aastani 2020; Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020.
	Tallinna, Tartu, Viljandi linn	Tallinna loomeinkubaatori, Tartu loomemajanduskeskuse, Viljandi loomeinkubaatori asutamine. Loomemajanduse arendamise sissekirjutamine Põhja-Tallinna linnaosa arengukavasse 2011–2015.
	Teised kohalikud omavalitsused	Loomemajanduse märksõna lisandumine arengukavadesse: Lõuna-Eesti turismi arengukava aastani 2020; Põlva maakonna arengukava 2011–2017; Hiiumaa loomemajanduse lähtekohad ja väljavaated 2009–2012; Pärnu linna kultuuri arengukava aastani 2025.
	Loomemajandussektori esindajad	Mitme uue initsiatiivi teke nagu Läänemaa loomekeskus ning loome- ja

		tervisemajanduse klaster, Hiiumaa loomekobar.
		Uute valdkondlike arenduskeskuste asutamine: Eesti Muusika Arenduskeskus, Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus, Pärnumaa Loomemajanduse Tugiüksus jt.

Tallinna ja Tartu loomemajanduspoliitika erinevused

Eesti loomemajanduspoliitika arengu kohta saab hinnanguid anda eeskätt kohaliku tasandi perspektiivis, sest seni on põhjalikult analüüsitud Eesti linnade, eeskätt Tallinna ja Tartu loomemajanduspoliitikat. Uuringu *Creative Metropolises*'i tulemusena konstrueeritud kolme loomemajanduspoliitika ideaaltüübi (vt kast 1) toel saab Tallinna puhul rääkida uue näoga linna ja loomeettevõtluslinna tüübi kombinatsioonist (Tafel-Viia *et al* 2013). Seega on loomemajanduse arendamine Tallinnas olnud ühelt poolt suunatud linnakeskkonna arendamisele: vanade tööstuspiirkondade elavdamisele (nt Kultuurikatel, Rotermanni kvartal) ja linna merele avamisele (nt Lennusadama rekonstrueerimine). Arvestades, et sellesuunalised tegevused ei ole (läbinisti) strateegiliselt suunitletud ja koordineeritud ega ka piisaval määral finantsiliselt toetatud ning pigem toimunud üksikute arendustena, ei anna need välja uue näoga linna tüübi mõõtu. Lisaks on keskkonna elavdamise kõrval tegeldud loomeettevõtluse toetamisega, mida näitab selgelt loomemajanduse sissekirjutamine ettevõtlus- ja innovatsioonistrateegiasse, aga ka Tallinna loomeinkubaatori asutamine. Need tegevussuunad teevad Tallinna loomeettevõtluslinna tüübiga sarnaseks.

Kas Tallinna loomemajanduspoliitikat saab pidada edukaks poliitika ülekande näiteks või kontekstist ja vajadustest kujunenud poliitika uuendamiseks? Tallinn on loomemajanduspoliitika kujundamisel tegutsenud aktiivselt. Seda kinnitab loomemajanduse sissekirjutamine linna arengudokumentidesse. Lähenemine loomemajanduse arendamisele on küllalt laiapõhjaline, sidudes loomemajanduse arendamise nii linnakeskkonna elavdamise kui ka loomeettevõtluse arendamise ja majandusliku konkurentsivõime tõstmisega. Samal ajal ei saa täheldada, et loomemajanduse arendamist toetaks uut tüüpi valitsemislike lahendite kujundamine, mis soodustaks integraalse iseloomuga loomemajanduspoliitika arendamiseks vajalikku institutsioonide koostööd.

Teine poliitikakujundamise kitsaskoht puudutab vastuolusid loomemajanduspoliitika eesmärkide ja selle elluviimiseks kasutatavate meetmete vahel. Tallinn on küll loomemajanduse arendamise sisse kirjutanud nii linna üldstrateegiasse, arengukavasse kui ka innovatsioonistrateegiasse ja vanalinna arengukavasse, kuid rakendatavad meetmed kipuvad jääma sektoripõhiseks. Need seonduvad eeskätt loomemajandussektori võimekuse suurendamisega ega toeta piisavalt sektorite koostöö tihenemist.

Kolmas poliitikakujundamise kitsaskoht puudutab vähest jõupingutust loomemajanduspoliitika omaksvõtu suunal. Poliitikaülekandena tekkinud ja

ülevalt alla juurutatav poliitikareform eeldaks pidevat selgitustööd poliitika nn lõppkasusaajate ehk loomemajandussektori, aga ka teiste seotud sektorite esindajate seas. Viimasel ajal saab siiski täheldada aktiivsemat koostööd era- ja kolmanda sektoriga, eeskätt valdkondade esindusorganisatsioonide (nt erinevad arenduskeskused) tasandil.

Kokkuvõttes saab Tallinna kontekstis rääkida poliitikate ülekande seisukohalt ennekõike eesmärkide ja üksikute meetmete (nt loomeinkubaator) ülekandmisest. Valitsemise puhul on tegu aga eelmiste perioodide praktikate jätkumisega. Loomemajanduse arendamiseks on püütud kohandada olemasolevaid meetmeid ja organisatsioonilisi struktuure poliitikakujundamise sisulise uuendamise ja uut tüüpi valitsemislike lahenduste juurutamise asemel.

Tartu puhul on loomemajanduspoliitika areng olnud mõnevõrra teistsugune. Loomemajanduspoliitika tüübi poolest ühendab Tartu kultuurikireva linna ja loomeettevõtluslinna tunnusjooni (Lassur *et al* 2012). Kuigi kõrgest multikultuursusest ja kosmopoliitsusest Tartu puhul rääkida ei saa, on Tartu ikkagi tuntud kui Eesti kultuuri ja hariduse keskus. Arengudokumentide tasandil on loomemajanduse arendamine sisse kirjutatud (erinevalt Tallinnast) kultuuri arengukavasse, mis näitab kultuurilise dominandi tähtsust loomemajanduspoliitikas. Loomeettevõtluslinnale omastele tunnusjoontele viitab aga kasvav tähelepanu loomeettevõtete arengu toetamisele. Selle selge ilming on 2009. aastal asutatud Tartu loomemajanduskeskus. Erinevalt Tallinnast ei ole Tartu puhul loomemajanduse arendamisel kesksel kohal olnud linnakeskkonna arendamise fookus (mis ei tähenda, et seda ei tehtaks, kuid seda ei tehta loomemajanduspoliitika sildi all), mis omakorda kinnitab, miks Tartu loomemajanduspoliitikat saab iseloomustada just nimelt kultuurikireva linna ja loomeettevõtluslinna tüüpide kombinatsioonina ja mitte uue näoga linna tüübi esindajana.

Tallinna ja Tartu mõnevõrra erinevad loomemajanduspoliitika valikud peegeldavad hästi loomemajanduspoliitika kujundamises valitsevat kirjusust, aga kinnitavad ka rajasõltuvuse olulisust loomemajanduse arendamiseks sobivate valikute tegemisel.

Riigi tasandi loomemajanduspoliitika

Riigi tasandi poliitikakujundamise analüüsimiseks linnade loomemajanduspoliitika ideaaltüüpe üle kanda on keerukas, sest riigi tasandi poliitika rõhuasetused on komplekssemad ja võimaldavad vähem selgepiirilisi rõhuasetusi. Siiski saame linnade loomemajanduspoliitika tüüpide baasilt Eesti riigi tasandi loomemajanduspoliitika senise arengu kohta üht-teist olulist väita.

Arengudokumentide tasandil hakkab silma erinevus kohaliku tasandi arengutest. Riigi tasandi arengudokumentidesse on loomemajanduse arendamine sisse kirjutatud pigem üksikjuhtudel kui süsteemse tegevuse tulemusena, kuigi viimastel aastatel aktiivsemalt. Ühte põhidokumenti esile tuua ei saa. Viiteid loomemajanduse arendamisele leiab nii kultuuripoliitika arengudokumendist „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020” kui ka majanduspoliitika

dokumentidest – konkurentsivõime kavast „Eesti 2020” ja „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020”. Teatud ulatuses peegeldavad loomemajanduse arendamise taotlusi ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse kureeritavatele loomemajanduse meetmetele seatud eesmärgid. Institutsioonide tasandil on kogu kümneaastase arenguperioodi jooksul pearolli etendanud kultuuriministeerium, püüdes arendada koostööd ka majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga. Viimase roll on jäänud siiski tagasihoidlikuks, olles eeskätt Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse kuulumise kaudu ministeeriumi haldusalasse ettevõtlusmeetmete koordineerija rollis.

Eelnevast võib järeldada, et loomemajanduse arendamise fookus on olnud valdavalt loomeettevõtluse arendamisel, kuivõrd poliitikadokumendid rõhutavad kesksete märksõnadena loomevaldkondade ettevõtete konkurentsivõime, sealhulgas nende ekspordivõimekuse suurendamist, aga ka loomemajandussektoris ettevõtlusaktiivsuse suurenemist tervikuna. Lisaks jookseb arengudokumentidest keskse teemana läbi koostöö arendamine loomemajanduse ja teiste sektorite vahel, mis, tõsi küll, meetmete tasandil ei ole piisavalt toetatud.

Loomemajanduspoliitika valitsemislikust aspektist on tegu huvitava kombinatsiooniga, kus keskne institutsioon on kultuuriministeerium, aga poliitika fookuseks ettevõtluse arendamine. Süvitsi analüüsimata võiks olukorda pidada positiivseks integraalse poliitikakujundamise ilminguks. Samas võib täheldada kitsaskohti, mis tulenevad loomemajanduspoliitikat kujundavate institutsioonide vähesest sisulisest koostööst. Üheks selliseks on loomemajanduspoliitika toetamise mõõdupuu valik, milleks on peaaesjalikult primaarse majandusliku võimekuse näitajad, nagu organisatsioonide arvukuse ja käibe kasv. Koostöövõiduks tuleb kahtlemata pidada seda, et uue perioodi Euroopa Liidu struktuurivahendite meetmete tingimustest on ära võetud töötajate arvu kasvu nõue. Primaarse majandusliku võimekuse näitajate kasutamise üle loomeettevõtete edukuse peegeldajana võib vaielda ning teatud ulatuses on nende aluseksvõtmine ka õigustatud. Peamine probleem seisneb aga selles, et kiputakse lähtuma üksnes ja ainult traditsioonilistest ettevõtluse kasvunäitajatest. Viimased ei võimalda võtta arvesse mitmeid teisi arenguefekte nagu võrgustumine, teiste sektorite innovaatilisuse suurendamine jms, mis iseloomustavad loomeettevõtete arengut ja võimekust paremini. Senise loomemajanduspoliitika praktika valguses on juhtroll loomemajanduse arendamisel tegelikkuses kaldunud hoopis ettevõtlust ja majandust kureerivate institutsioonide kätte. Uusi valitsemislikke institutsionaalseid lahendusi loomemajanduspoliitika esilekerkimine kaasa ei ole seni toonud. Koostööpõhiste institutsionaalsete lahenduste puudumine võib olla ka põhjusi, miks loomemajanduspoliitika arendamine seni tasakaalustatult ei ole toimunud. Arvestades, et Eesti riigi tasandi loomemajanduspoliitika puhul on tegemist ennekõike poliitika ülekande teel kujunenud poliitikaproduktiga, on loomemajanduspoliitika edasisel kujundamisel vaja enam tähelepanu pöörata kohalistest vajadustest, nõudmistest, aga ka võimekustest lähtuvate eesmärkide sõnastamisele ja meetmete väljatöötamisele.

Eesti loomemajanduse arendamise perspektiiv

Loomemajanduse perspektiivsuse hindamise teeb keerukaks valdkonna mitmepalgelisus. Loomemajanduse potentsiaali realiseerumine sõltub paljuski selle arendamisel tehtavatest valikutest.

1. Laienev käsitlus

Domineerivalt sektoripõhine loomemajanduse käsitlus loomemajanduspoliitika lähtekohana annab vähem võimalusi majanduslike efektide saavutamiseks kui laiapõhjaline ja integraalset tüüpi loomemajanduse käsitlus, mis tähendaks loomemajanduse arendamise põimimist teiste sektorite poliitikate ja arengutega. Sellise lähenemise puhul oleks loomemajanduse arendamise keskmes teistele valdkondadele sisendi andmine ja võimekuse suurendamine, mis võimaldab ka loomemajandussektori potentsiaali, sealhulgas majanduslikku potentsiaali näha palju suuremana. Rahvusvaheline areng näitab, et järjest enam liigutakse loomemajanduse laiapõhjalisema käsitluse suunas. Ka Eestis saab seda täheldada; ennekõike on selle nihke tekitamisel mänginud rolli Euroopa Liidu tasandil püstitatud prioriteedid: loomemajanduse arendamisse suunatavad järgmise perioodi Euroopa Liidu struktuurivahendid on seadnud üheks peamiseks eesmärgiks loomemajandussektori sidumise teiste sektoritega.

2. Mõõdikutest sõltuv võimekus

Rahvusvahelise kogemuse arvestamise loomemajandussektori majandusliku osatähtsuse ja potentsiaali hindamisel teeb keerukaks see, et statistika riikide loomemajanduse koosseisu ja suuruse kohta ei ole hästi võrreldav. Näiteks see, kas IT-valdkond arvatakse sisse tervikuna või mitte, mõjutab loomemajanduse mahu hinnangut. Eesti ligi kolme protsendi osakaaluga SKT-st (NB! IT-st loetakse sisse üksnes meelelahutustarkvara, mille osakaal on Eestis väga väike) on enam-vähem Euroopa arenenud riikidega ligilähedasel tasemel.

Võimalik indikaator loomemajandussektori majandusliku võimekuse hindamisel on loomeettevõtjate sissetulekute ja rikkuse tase. Loomemajandussektoris tegutsejad ei hakka silma üldises kõrge sissetulekutega isikute pingeridades, küll on neid aga märkimisväärselt palju noorte (kuni 40) rikaste edetabeli tippude seas. Ajakirja Forbes andmetel moodustasid saavutatud rikkuse (*self-made wealth*) miljardäride edetabelis loomemajandussektoris tegutsejad isegi kuni 39 protsenti, seda finantssektori, metallitööstuse ja transpordisektori esindajate kõrval (Potts 2011).

Hinnangud loomemajandussektori (majanduslikule) tähtsusele ja perspektiivikusele sõltuvad sellestki, kui pikka mõjuahelat üritatakse vaatluse alla võtta. Kas mõõdame tema suurust vaid loomemajandussektori mõiste alla koondatud tegevusalade vahetu osatähtsuse kaudu majanduses kui tervikus (käibena, lisandunud väärtusena, tööhõivena jne) või püüame selgitada loomemajanduse tähtsust koos kõigi otseste ja kaudsete mõjudega ning võimalike ülekandeeffektidega (*spillover effects*). On selge, et viimasel juhul saame kujutelma palju võimekamast sektorist. Arvestades Eesti turu väiksust, on meil mõttekas

võtta loomemajandussektori võimekust hinnates vaatluse alla kogu tema mõjuahel, mitte opereerida üksikharude mahunäitajatega.

3. Rahvusvahelistuv iseloom

Loomemajanduse perspektiivsusest rääkides rõhutatakse sageli selle rahvusvahelistuvat iseloomu. Nii Eesti kui ka teiste riikide kohta saab väita, et rahvusvahelistele turgudele jõudmise ambitsioon on ka nendel ettevõtetel, kes ei näe oma ettevõtte arengut mehaanilises kasvamises. Jõulisem ja massilisem sisenemine välisturgudele osutub siiski komplitseerituks ning vajatakse mitte üksnes ekspordi algteadmisi, vaid haruspetsiifilise ja sihtturgude eripära arvestavat abi. Muutuvate majandusmudelite ja globaliseeruva majanduskeskkonna taustal tuleks seda tüüpi ettevõtete toetamist pidada kahtlemata perspektiivseks. Rahvusvahelistumisega seoses ei tohiks piirduda rääkimisega üksnes loomeettevõtete välisturgudele siirdumise ambitsioonidest, vaid arvestada tuleks ka võimendust loomemajandussektori ja turismisektori vahel. Eriti oluline on see väikeriikide kontekstis ja nende maade puhul, kus turistide päritolumaa elatustase on turismi sihtriigiga võrreldes palju kõrgem, nagu see on Eesti puhul. Sel juhul aitab arenenud turismimajandus suurendada maksuvõimelist nõudlust loomevaldkondade toodetele ja teenustele. Eestis, eriti Tallinnas kui põhilises välisturistide sihtpunktis, moodustavad turistid juba praegu arvestatava osa loomemajanduse toodete tarbijaskonnast (nt kontsertide publik või galeriide klientuur), samas ei ole seda potentsiaali piisavalt kasutatud. Vähe tegeldakse kultuuriturismi kui turismi spetsiifilise haru arendamisega, pärandi ja turismi arendamise parem sidustamine annaks suuremaid (finantsilisi) võimalusi ka pärandivaldkonna arendamiseks.

4. Teiste sektorite teadlikkus

Loomemajanduse arendamise potentsiaal sõltub sellest, kuidas suudavad muutuda teised valdkonnad. Samaväärselt loomemajandussektori esindajate koöperatsioonivalmidusega sõltub koostöö edukus teiste valdkondade avatusest koostööks. Seni on puudujääke mõlemal pool. Jätkuvalt on aktuaalne koostööpunktide ning ühise keele leidmine: loomevaldkondade esindajate endi vajalikuks tegemise võimekus ning teiste sektorite tahe näha koostöö vajadust. Siin on tähtis osa teadlikkuse tõstmisel – nii loomevaldkondade kui ka teiste sektorite seas. Küllalt edukalt on loomemajanduse ideoloogia võtnud omaks loomevaldkondade esindajad (mida näitab näiteks loomevaldkondade tegutsejate koondumine ja valdkondlike arenduskeskuste teke). Selles osas on olulist toetavat rolli mänginud programmi „Loov Eesti” ja selle alusel loodud arenduskeskuse tegevus. Kitsaskohaks on siiani teavitustöö teistes sektorites, mis ongi seatud uue Euroopa Liidu struktuurivahendite perioodi teadlikkuse suurendamise meetme prioriteediks. Teiste sektorite teadlikkuse kasvatamine on eriti oluline, kui tähtsustada loomemajandussektori rolli just teistesse valdkondadesse sisendi andjana, nende konkurentsivõime tõstjana. Investorige teadlikkuse suurendamisest sõltub omakorda loomemajandussektori võimekuse kasv, kuidas suudetakse leida erasektori vahendeid (riskikapitali) loomeettevõtete ja -algatuste uuenduste arendamiseks ja turuletoomiseks.

5. Institutsioonide koostöö ja meetmete paindlikkus

Loomemajanduse potentsiaali realiseerumist mõjutab suurel määral seegi, kuivõrd suudetakse muuta valitsemise praktikaid Eestis. Loomemajandussektori ja teiste majandussektorite teadlikkuse kõrval on oluline roll avaliku sektori teadlikkusel. Eestis on loomemajanduse temaatika jõudnud suuresti ainult nende institutsioonideni, kes otseselt tegelevad valdkonna kureerimisega, kuigi ka siin on puudujääke, eriti majanduse ja ettevõtluse poole pealt. Traditsiooniliste kasvunäitajatega piirdumine loomeettevõtete tulemuslikkuse hindamisel püstitab loomeettevõtete puhul ebareaalset ootusi, näitab poolikut pilti, aga võib anda ka väärade indikatsioonide arengute suunast. Senine Eesti loomeettevõtluse toetamise praktika, mille keskne loomemajanduspoliitika praegu paljuski on, peegeldab kalduvust olla arengute hindamisel kinni traditsioonilistes ettevõtte kasvu näitajates. Loomeettevõtted nagu ka mitut muud liiki innovaatilised ettevõtted, sealhulgas (kõrg-)tehnoloogia ettevõtted, toimivad majanduse kui terviku katalüsaatoritena, see on ka oluline põhjus nende arengut toetada. Samuti tuleb arvestada loomeettevõtete ärimudelite eripära. Üldise ettevõtluspoliitika võimalused abistada loomeettevõtteid on siiski piiratud, osa toetusskeeme peaksid olema kohandatud loomeettevõtete spetsiifikale ja nende ettevõtete arengustaadiumide vajadustele. Küsimust võib võtta ka laiemalt: ettevõtluse toetamise poliitikas on vaja arvestada senisest enam loovusel ja innovatsioonil põhinevate ettevõtete vajadustele eripäraga.

Selleks et muuta valitsemise praktikaid loomemajandussektorit toetavamaks ja selle potentsiaali realiseerivamaks, on kesksed märksõnad institutsioonide koostöö ja meetmete paindlikkus. Teiste maade praktika näitab, et meetmete kompleks võib olla küllalt mitmepalgeline, paljudes maades kuuluvad sinna ühe meetmetegrupina ka maksusoodustused.

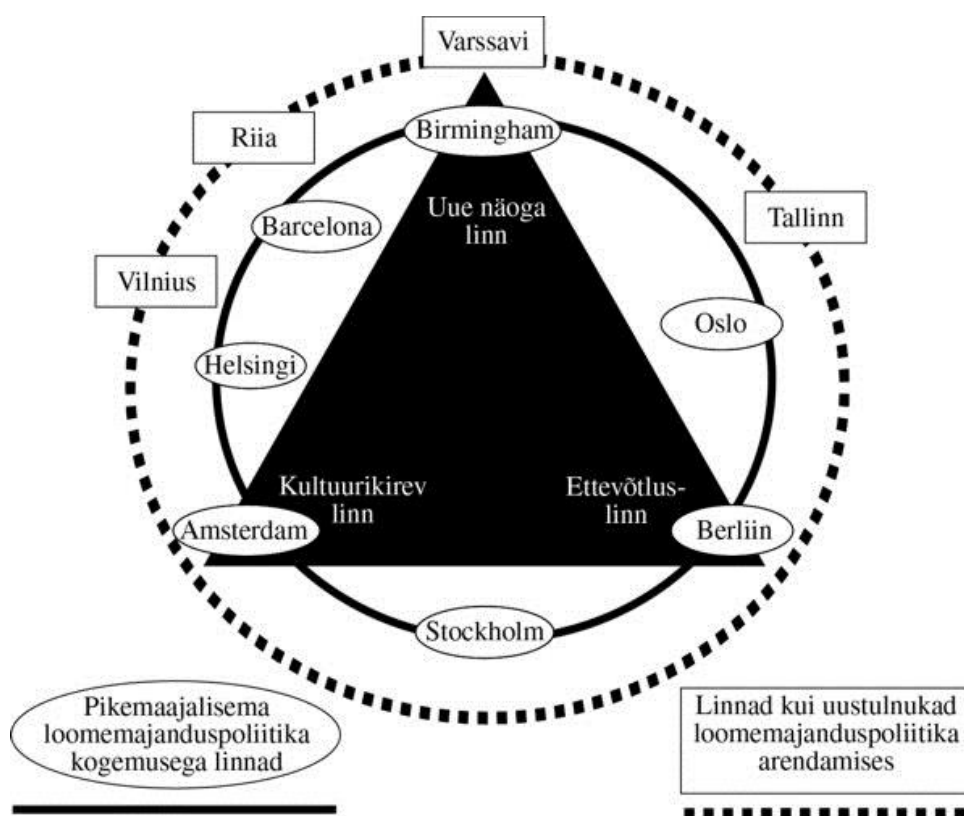
Kokkuvõtteks

Hoolimata perspektiivide varieeruvusest loomemajanduse potentsiaali hindamisel, ei saa mööda vaadata olulistest sotsiaal-majanduslikest arengutest, mis räägivad majandusstruktuuri ja -mudelite muutumisest, loovuse kasvavast tähtsustumisest ning tarbimis- ja käitumismudelite individualiseerumisest. Nende trendide taustal ja Eesti majandusstruktuuri arvestades on raske loomemajanduse arendamise tähtsusest mööda vaadata.

Kast 2. Ühtteist Euroopa linna (Amsterdam, Barcelona, Berliin, Birmingham, Helsingi, Oslo, Riia, Stockholm, Tallinn, Vilnius, Varssavi) hõlmanud uuring Creative Metropolises (2010) kaardistas selleks väljatöötatud metoodika abil (mille eestvedajate hulka kuulusid ka artikli autorid) nende linnade loomemajanduspoliitika. Uuringu tulemusena leiti, et linnade loomemajanduspoliitikate erisused määravad kolm põhiparameetrit (joonis A)

- 1) **poliitika üldine fookus**, mille puhul eristati kolme põhivalikut: (a) loova atmosfääri arendamine ja kultuuriliste tegevuste mitmekesistamine; (b) loomeettevõtluse arendamine, majandusliku võimekuse suurendamine; (c) linnaruumi (laiaulatuslik) ümberkujundamine loomevaldkondade arendamise teel;
- 2) **strateegilise lähenemise tüüp**, mille puhul on samuti kolm alternatiivi: (a) sektoripõhine lähenemine, (b) klastripõhine lähenemine ja (c) integraalset tüüpi loovate tegevuste toetamine;
- 3) **hõlmatud valitsemistasandite hulk ja nendevaheline koostöö**, mille puhul eristatakse kaht alternatiivi: (a) loomemajanduspoliitika põhikoordinaatori roll lasub linnal ning (b) regionaalsetel ja/või riigi tasandil on märkimisväärne mõju linna tasandi loomemajanduspoliitikale.

Joonis A. Loomemajanduspoliitika kolm ideaaltüüpi ning neist lähtuvalt linnade loomemajanduspoliitikate positsioneerumine

Kolme parameetri ja vastavate variatsioonide toel konstrueeriti loomemajanduspoliitika kolm nn ideaaltüüpi (Tafel-Viia et al 2013). **Kultuurikirevas linnas** (Cultural Creative City) on loomemajanduspoliitika kultuuri fookusega. Loomemajanduse

arendamine on laiapõhjaline, suunatud allvaldkondade, tegutsejate ja tegevuste toetamisele ning eesmärk on nii linna üldise atmosfääri loovamaks muutmine, kultuurivaldkondade koostöö kui ka loomeettevõtluse toetamine. Seda tüüpi loomemajanduspoliitika realiseerumise eeldus on soodustavate ajalooliste faktorite olemasolu nagu kosmopoliitne atmosfäär, rahvusvaheliseks (ajalooliseks) kultuurikeskuseks olemine jne. Poliitikakujundamisel on keskne roll regioonil ning linna ja regiooni suhtel. Tähtis on ka loomevaldkondade iseorganiseerumisvõime ja rohujuure tasandi aktiivsus.

Uue näoga linna (*City with new face*) puhul on loomemajanduspoliitika ruumi uuendamise fookusega. Äärmuslikel juhtudel võib loomemajanduspoliitika eesmärk olla linna kui terviku ümberpositsioneerimine loomemajanduse arendamise kaudu. Loomemajandust arendatakse koos teiste valdkondadega, kesksed märksõnad on linnakeskkondade ja klastrite arendamine. Seda tüüpi loomemajanduspoliitika eeldab linnalt terviklikku lähenemist (nn *grand plan'i*), aga ka suuremahuliste finantside suunamist loomemajanduse arendamisele. Linna loomemajanduspoliitika on tihedalt põimunud regiooni ja riigi tasandi poliitikatega, mis finantsmahukuse tõttu on sageli ainuvõimalik viis seda tüüpi loomemajanduspoliitikat ellu viia.

Loomeettevõtluslinnas (*CI entrepreneurial City*) on selge majandusliku fookusega loomemajanduspoliitika, milles loomemajandust arendatakse kui sektorit. Poliitika on orienteeritud loomeettevõtluse toetamisele: majanduslikult jätkusuutlike loomeettevõtete tekke ja arengu toetamisele, nende konkurentsivõime tõstmisele ja nende kui tööandja rolli suurendamisele. Poliitikakujundusel on keskne roll linna tasandil, aga linn teeb seda koostöös sektoriorganisatsioonidega.

Üheteistkümnest uuritud linnast sobitusid kolm rohkemal või vähemal määral nimetatud kolme ideaaltüübiga, ülejäänute puhul oli tegu kombinatsiooniga kahest ideaaltüübist.

Kast 3

Uuring näitas, et alustavate loomeettevõtjate puhul on harilikult tegemist teatud loomevaldkonnast väljakasvanud ja seal kogemust omavate inimestega (osal oli seos loomevaldkonnaga ka hobipõhine), kes on otsustanud muuta oma tegevuse pelgalt erialal tegutsemisest ettevõtluspõhiseks. Domineerivad kõrgharidusega inimesed. Motiiv pole elatise teenimine (nn

hakkamasaamisettevõtlus, ettevõtjaks hakkamine häda sunnil, sest muud võimalust elatist teenida ei ole), vaid soov end iseseisvalt armastatud erialal teostada. Kõrge on eneseteostusmotiiv, oluliseks peetakse ühiskondlikke väärtusi nagu kultuurilise mitmekesisuse suurendamine, ruumi atraktiivseks muutmine, ka ökoloogiliselt vastutustundlik käitumine. Ettevõtte edukust hindasid pooled intervjuueeritud ettevõtted peamiselt mitterahaliste kriteeriumide alusel: käibe- ja kasuminäitajatest enam tähtsustatakse klientide positiivset tagasisidet ja laiemat tunde saavutamist. Erinevalt tavaettevõtetest ei konkureeri loomeettevõtted niivõrd toote/teenuse hinna alusel, vaid panustavad oma produkti unikaalsusele. Küllalt hästi suhtutakse koostöösse ja kompetentside kombineerimisse teistega. Puhtaid elustiiliettevõtteid oli küsitlute hulgas veidi üle kahe kolmandiku, klassikalisi („puhtaid“) kasvuettevõtteid natuke alla viiendiku. Viimastele lisandub sama palju nn kasvutunnustega loomeettevõtteid, kelle puhul kasvumotiiv on tihedalt seotud eneseteostusmotiiviga konkreetse loomevaldkonna raames ning läbi sotsiaalse ja sümbolilise kapitali kasvu ehk kasvamine tundumaks, kuulsamaks, sõlmeks sotsiaalsetes võrgustikes. Kasvumotiivi seostatakse ekspordiga ja väliturule laienemisega. Samal ajal ei nähta kasvu ja arengut niivõrd organisatsiooni suuruse, töötajate arvu suurendamisega, pigem kaubamärgi ja brändi väärtuse kasvatamisega. Murrangumomendiks ettevõtte arengutsüklis võib pidada eraldi tegevjuhi palkamist. Probleemiks võib kujuneda täiendavate finantside kaasamine ettevõtte laiendamiseks, finantsinvestori kaasamisele omanike ringi harilikult mõeldud pole. Laienemisfaasis tekib sellistel ettevõtetel sageli vajadus turgudele sisenemise konsultatsiooni, sealhulgas loomevaldkonna spetsiifilise teadmuse järele. Kasvuettevõtteid ja nn kasvutunnustega loomeettevõtteid võib leida enam tehnoloogilistelt ja multimediaalsetelt loomeettevõtluse aladelt nagu animatsioon, film jm audiovisuaalvaldkond. Tõsi, audiovisuaalvaldkonna sektoriuuring (Tafel-Viia *et al* 2012) täpsustas tulemust, näidates, et ka selles valdkonnas on esindatud kõik kolm ettevõtte tüüpi.

* Eelretsenseeritud artikkel.

Kasutatud kirjandus

Adorno, T. (2001). The Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture. New York: Psychology Press.

Andersen, K. V., Bugge, M. M., Hansen, H. K., Isaksen, A., Raunio, M. (2014). One size fits all?: applying the creative class thesis to a Nordic context. – C.

Mellander, R. Florida, B. T. Asheim, M. Gertler (eds). *The Creative Class Goes Global (Regions and Cities)*. New York: Routledge.

Balducci, A. (2004). *Creative Governance in Dynamic City Regions*. – DISP, 158, 21–26.

Barabasi, A.-L. (2002). *Linked: The New Science of Networks*. Massachusetts: Perseus.

Baycan-Levent, T. (2010). *Diversity and creativity as seedbeds for urban and regional dynamics*. – European Planning Studies, vol 18, no 4, pp 565–594.

Bilton, Ch. (2006). *Creative Systems: implications for management and policy in the creative industries*. – Management and Creativity: from creative industries to creative management. Oxford: Blackwells.

Bontje, M., Musterd, S. (2008). *The Multi-Layered City: The Value of Old Urban Profiles*. – Tijdschrift voor de Economische en Sociale Geografie, vol 99, no 2, pp 248–255.

Cooke, P. (2007). *Technology, Talent and Tolerance in European Cities: A Comparative Analysis: Full Research Report ESRC End of Award Report*. – RES-000-23-0467. Swindon: ESRC.

Costa, P., Magalhães, M., Vasconcelos, B., Sugahara, G. (2008). *On 'creative cities' governance models: a comparative approach*. – The Service Industries Journal, vol 28, no 3, pp 393–413.

Costa, P., Seixas, J., Roldao, A. (2009). *From 'Creative Cities' to 'Urban Creativity'? Space, Creativity and Governance in the Contemporary City*. – Paper presented at EURA/UAA Conference on City Futures '09 – City Futures in a Globalizing World, Madrid, Spain, 4–6 June. Conference Paper. – http://www.cityfutures2009.com/PDF/10_Costa_Pedro.pdf

Creative Industries Mapping Document (1998). Creative Industries Task Force. – http://www.culture.gov.uk/global/publications/archive_1998/Creative_Industries_Mapping_Document_1998.htm?properties=archive_1998%2C%2Fglobal%2Fpublications%2Farchive_1998%2F%2C&month (accessed 26 October 2008)

Creative Metropolises – Public Policies and Instruments in Support of Creative Industries (2010). INTERREG IVC project's research report. Tallinn: Tallinn University, Estonian Institute for Futures Studies.

Curran, J., Blackburn, R. A. (1994). *Small Firms and Local Economic Networks: The Death of the Local Economy*. London: Paul Chapman.

Eesti loomemajanduse kaardistus ja analüüs (2005). Tallinn: Eesti Konjunkturiinstituut.

Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus (2009). Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut.

Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus (2013). Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut.

Engeström, Y. (1987). Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research. Helsinki: Orienta-Konsulti.

Evans, G. (2005). Measure for measure: Evaluating the evidence of culture's contribution to regeneration. – Urban Studies, vol 42, no 5/6, pp 959–983.

Evans, G. (2009). Creative cities, creative spaces and urban policy. – Urban Studies, vol 46, no 5&6, pp 1003–1040.

Fleming, T., Ghilardi, L., Napier, N. K. (2006). Rethinking small places – urban and cultural creativity: examples from Sweden, the USA and Bosnia-Herzegovina. – D. Bell, M. Jayne (eds). Small Cities: Urban Experience Beyond Metropolis, Routledge: Oxon, pp 185–202.

Flew, T. (2013). Global creative industries. Wiley & Sons.

Flew, T., Cunningham, S. D. (2010). Creative industries after the first decade of debate. – The Information Society, vol 26, no 2, pp 1–11.

Florida, R. (2002). The Rise of the Creative Class. And How it's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. New York: HarperCollins.

Florida, R. (2007). The Flight of the Creative Class. The New Global Competition for Talent. New York: Basic Books.

Foord, J. (2008). Strategies for creative industries: and international review. – Creative Industries Journal, vol 1, no 2, pp 91–113.

Galbraith, J. K. (1967). The New Industrial State. Princeton University Press.

Garnham, N. (2005). From cultural to creative industries. An analysis of the implications of the “creative industries” approach to arts and media policy making in the United Kingdom. – International Journal of Cultural Policy, vol 11, no 1, pp 15–29.

Grabher, G. (2004). Learning in Projects, Remembering in Networks? Communitality, Sociality and Connectivity in Project Ecologies. – European Urban and Regional Studies, vol 11, no 2, pp 99–119.

Gray, C. (1998). Enterprise and Culture. London: Routledge.

Hansen, H. K. (2014). Florida's creative class in a Swedish context: the problem of measuring tolerance and amenity-driven growth. – C. Mellander, R. Florida, B. T.

Asheim, M. Gertler (eds). *The Creative Class Goes Global (Regions and Cities)*. New York: Routledge.

Hartley, J., Potts, J., Cunningham, S., Flew, T., Keane, M., Banks, J. (2013). *Key Concepts in Creative Industries*. London: Sage.

Hearn, G., Roodhouse, S., Blakey, J. (2007). From value chain to value creating ecology. Implications for creative industries development policy. – *International Journal of Cultural Policy*, vol 13, no 4, pp 419–436.

Hesmondhalgh, D. (2007). *The Cultural Industries*. Second Edition. London: Sage.

Howkins, J. (2002). *The Creative Economy. How People Make Money from Ideas*. London: Penguin Books.

Jensen, R. (1999). *The Dream Society: How the Coming Shift from Information to Imagination Will Transform Your Business*. USA: McGraw-Hill books.

Jessop, B. (1995). The regulation approach, governance and post-Fordism. – *Economy and Society*, vol 24, no 3, pp 307–333.

Jürisson, V. (2007). *The Creative Economy and Offside in Cultural Policy: An Economies in Transition Perspective Paper presented to the VII Annual Conference of Estonian Social Sciences, Tartu, 28.–29. November 2007*.

Kalandides, A. (2007). For a stricter use of the term „gentrification”. – *Geographies*, vol 13, pp 158–172.

Kunzmann, K. R. (2004). An Agenda for Creative Governance in City Regions. – *DISP*, vol 158, pp 5–10.

Kuosa, T., Koskinen, J. (2012). *Design Tree*. – T. Kuosa, L. Westerlund (eds). *Service Design. On the Evolution of Design Expertise*. Lahti University of Applied Sciences Series A, Research reports, part 16.

Kuosa, T., Westerlund, L. (eds) (2012). *Service Design. On the Evolution of Design Expertise*. Lahti University of Applied Sciences Series A, Research reports, part 16.

Landry, C. (2000). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. London: Earthscan.

Landry, C., Bianchini, F. (1995). *The Creative City*, Bournes Green: Comedia.

Lange, L. (2008). Accessing markets in creative industries – professionalization and social-spatial strategies of culturepreneurs in Berlin. – *Creative Industries Journal*, vol 1, no 2, pp 115–135.

Lange, L. (2009). Re-scaling governance in Berlin’s creative economy. – *Creative Encounters Working Paper*, vol 39, pp 3–28.

Lassur, S., Tafel-Viia, K., Summatavet, K., Terk, E. (2010). Intertwining of drivers in formation of new policy focus: case of creative industries in Tallinn. – *Nordic Journal of Cultural Policy*, vol 1, no 13, pp 59–86.

Lassur, S., Tafel-Viia, K., Viia, A. (2012). The development potential of cultural and creative industries in: Cottbus, Klaipeda, Linköping, Zielona Gora and Tartu. *Proposals for action plan within the framework of the Urban Creative Poles project*. Tallinn: Tallinn University Estonian Institute for Futures Studies.

Malem, W. (2008). Fashion designers as business: London. – *Journal of Fashion Marketing and Management*, vol 12, no 3, pp 398–414.

Martin-Brelot, H., Grossetti, M., Eckert, D. Gritsai, O., Kovacs, Z. (2010). The Spatial Mobility of the 'Creative Class': A European Perspective. – *International Journal of Urban and Regional Research*, vol 34, no 4, pp 854–870.

Mogensen, K. E. (ed) (2006). *Creative Man. The future consumer, employee and citizen*. The Copenhagen Institute for Futures Studies.

Mulcahy, K. V. (2006). Cultural policy. – B. G. Peters, J. Pierre (eds). *Handbook of Public Policy*. London: Sage, pp 265–279.

Neff, G., Stark, D. (2003). Permanently beta – Responsive Organisation in the Internet Era. – P. Howard, S. Jones (eds). *The Internet and American Life*, Thousand Oaks, CA: Sage, pp 173–188.

O'Connor, J. (2009). Creative industries: a new direction? – *International Journal of Cultural Policy*, vol 15, no 4, pp 387–402.

Participative Web: User-Created Content (Working Party on the Information Economy): OECD (April 2007). – www.oecd.org/dataoecd/57/14/38393115.pdf

Potts, J. (2011). *Creative Industries and Economic Evolution*. UK: Edward Elgar.

Potts, J., Cunningham, S. (2008). Four models of the creative industries. – *International Journal of Cultural Policy*, vol 14, no 3, pp 233–247.

Power, D. (2009). Culture, creativity and experience in Nordic and Scandinavian cultural policy. – *International Journal of Cultural Policy*, vol 15, no 4, pp 445–460.

Power, D., Jansson, J. (eds) (2006). *Creative Directions – A Nordic framework for Supporting the Creative Industries*. Sweden: The Swedish Institute for Food and Biotechnology.

Pratt, A. (2010). Creative cities: Tensions within and between social, cultural and economic development. A critical reading of the UK experience. – *City, Culture and Society*, vol 1, no 1, pp 13–20.

Primorac, J. (2006). The position of cultural workers in creative industries: The south-eastern European perspective. Amsterdam: European Cultural Foundation.

Rhodes, R. A. W. (1996). The New Governance: Governing without Government. – Political Studies, XLIV, pp 652–667.

Rutten, P. (2006). Culture & Urban Regeneration. Cultural Activities & Creative Industries. A Driving Force for Urban Regeneration. Finding & Conclusions on the Economic Perspective. – http://www.mdrl.ro/urbactII/urbact/projects/cultural_activities/UC-Perspective%20eco.pdf

Sacco, P. L. (2011). Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014–2020 structural funds programming. Produced for the OMC Working Group on Cultural and Creative Industries, April 2011.

Sasaki, M. (2013). Creative industries and creative city policy in Japan. – L. Lazzaretti (ed). Creative Industries and Innovation in Europe. Concepts, Measures and Comparative Studies, pp 136–150.

Siwek, S. E. (2013). Copyright Industries in the U.S. Economy: The 2013 Report. Prepared for the International Intellectual Property Alliance (IIPA), November 2013, – www.iipa.com

Stern, M. J., Seifert, S. C. (2008). From creative economy to creative society. Philadelphia: The Reinvestment Fund.

Suciu, M.-C. (2009). Creative Economy and Creative Cities. – Romanian Journal of Regional Science, vol 3, no 1, pp 83–91.

Tafel-Viia, K., Lassur, S., Terk, E., Viia, A., Sooväli, H., Pikner, T., Tuvike, T., Pehk, T., Inkinen, S. (2009). Eesti loomemajanduse potentsiaal ja arengu vajalikud riiklikud toetusmeetmed. Uuring. – www.tlu.ee/UserFiles/Eesti%20Tuleviku-uuringute%20Instituut/loomemajandus/loomemajanduse%20potentsiaali%20uuring_loppraport.pdf

Tafel-Viia, K., Viia, A., Terk, E., Ibrus, I., Lassur, G. (2011a). Väike- ja mikroloomeettevõtete arengutsüklid. Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut. – www.tlu.ee/UserFiles/Eesti%20Tuleviku-uuringute%20Instituut/loomemajandus/loomeettevotluse%20uuring_loppraport_TLY%20ETI_2011.pdf

Tafel-Viia, K., Viia, A., Purju, A., Terk, E., Keskpäik, A., Lassur, G. (2011b). Creative industries spillovers, ESSnet Culture project, Tallinn: Tallinn University Estonian Institute for Futures Studies. – www.tlu.ee/UserFiles/Eesti%20Tuleviku-uuringute%20Instituut/loomemajandus/creative%20industries%20spillovers_EIFS_2011.pdf

Tafel-Viia, K., Lassur, S., Ibrus, I., Viia, A., Terk, E. (2012).

Audiovisuaalvaldkonna klasterdumise perspektiivid. Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut. – www.tlu.ee/UserFiles/Eesti%20Tuleviku-uuringute%20Instituut/loomemajandus/AV%20uuring_raport.pdf

Tafel-Viia, K., Viia, A., Terk, E., Lassur, S. (2013). Urban Policies for the Creative Industries: A European Comparison. – European Planning Studies, DOI:10.1080/09654313.2013.772755.

Tera Consultants (2010). Building a Digital Economy: The Importance of Saving Jobs in the EU's Creative Industries. – <http://www.droitechnologie.org/upload/dossier/doc/219-1.pdf>

The economy of culture in Europe (2006). KEA European Affairs, Study prepared for the European Commission. – http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc873_en.htm#bad_nodepdf_word/economy_cult/executive_summary.pdf

Throsby, D. (1994). The Production and Consumption of the Arst: A View of Cultral Economics. – Journal of Economic Literature, XXXII, March, pp 1–29.

Throsby, D. (2008). The concentric circles model of the cultural industries. – Cultural Trends, vol 17, no 3, pp 147–164.

Throsby, D. (2010). The Economics of Cultural Policy, Cambridge: Cambridge University Press.

Toffler, A., Toffler, H. (2006). Revolutionary Wealth. Knopf.

Tomic-Koludrovic, I., Petric, M. (2005). Creative industries in transition: Towards a creative economy. – N. Svob-Dokic (ed). The Emerging Creative Industries in Southeastern Europe. Zagreb: Institute for International Relations, pp 7–24.

Trip, J. J., Romein, A. (2010). Creative city policy: Bridging the gap with theory. – <http://www.dur.ac.uk/resources/geography/conferences/eursc/17-09-10/TripandRomein.pdf>

Tuomi-Gröhn, T., Engeström, Y., Young, M. (2003). From Transfer to Boundary-crossing Between School and Work as a Tool for Developing Vocational Education: An Introduction. – T. Tuomi-Gröhn, Y. Engeström (eds). Between School and Work: New Perspectives on Transfer and Boundary-crossing. Oxford: Pergamon Press, pp 1–15.

Westerlund, L., Kaivo-oja, J. (2012). Digital Evolution – From Information Society to Ubiquitous Society. – T. Kuosa, L. Westerlund (eds). Service Design. On the Evolution of Design Expertise. Lahti University of Applied Sciences Series A, Research reports, part 16.

WIPO (2003). Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries. Geneva.